

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาตามหลักศาสนาอิสลาม
MANAGEMENT OF LEARNING TO DEVELOP VOLUNTEERISM ACCORDING
TO ISLAMIC PRINCIPLES

มนูญ โต๊ะอาจ*

Manoon Tho-ard

*มหาวิทยาลัยเมธารัตย์

Metharath University

E Mail : manoon.t@mru.ac.th

Received : April 6, 2023

Revised : May 24, 2023

Accepted : May 31, 2023

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเริ่มในวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องนำองค์ความรู้ เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อย ๆ ขยายไปสู่ การพัฒนาผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดของผู้เรียนมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด การที่จะฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนที่มีความเสียสละ มีน้ำใจ และรักในการให้ นั้น มุสลิมทุกคนต้องมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่าอัลลอฮ์คือผู้ประทานให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่มนุษย์ ทรัพย์สินที่เราได้มาจากการประทานของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น ดังนั้นเราจะต้องเป็นผู้หยิบยื่นให้แก่ผู้อื่นด้วยการเป็นผู้ให้และพึงสำนึกอยู่เสมอว่าในทรัพย์สินมีสิทธิของผู้อื่นอยู่ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, จิตอาสา, อิสลาม

ABSTRACT

Management of learning to develop volunteerism can be done at any age. Especially should start in childhood, which is the age of learning, teachers, parents, parents, teachers, community leaders, local leaders. This is the heart of cultivating a volunteer spirit that can jointly develop. As for the approach to learning management, it is necessary to apply theoretical knowledge to suit the current learners, starting with the teachers themselves who must be good role models and gradually expanding to the development of students. and in particular, must be developed to reach the learners' thinking system rather than allowing them to do activities without thinking. Training the mind to be a sacrifice, kindness, love of giving, every Muslim must always realize that Allah is the one who gives everything to mankind. All the wealth we have is given by the blessings of Allah. Therefore, we must give to others by being a giver and always being aware that property also has the rights of others.

Keyword: learning management, volunteer, Islam

แนวคิดจิตอาสาและความหมาย

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่างๆ เป็นผลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสนิยมเพื่อสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสังคมไทยให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกด้วย เช่น มีค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น เกิดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตัวเองมากกว่าส่วนรวม และขาดคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะที่จะช่วยบุคคลคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมถึงการใช้และการรักษา สิ่งที่เป็นของส่วนรวมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

แนวคิดจิตอาสาในประเทศไทยมีความชัดเจนจากเหตุการณ์ภัยคลื่นสึนามิเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 เหตุการณ์ในครั้งนั้นเกิดอาสาสมัครจิตอาสาสมัครจำนวนมากจากทั่วประเทศและต่างประเทศ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่างๆ ร่วมมือกันระดมความช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสอาสาสมัครทำให้คนไทยเห็นคุณค่าความสำคัญด้านความสามัคคีการมีส่วนร่วม ความมีคุณธรรม และการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคม องค์การสหประชาชาติได้ร่วมมือกับประเทศต่างๆ กำหนดให้ปี 2544 เป็นปีอาสาสมัครสากล (International Year of Volunteer) หรือที่รู้จักว่า “IYV 2001” ก่อให้เกิดการตื่นตัวไปทั่วโลกรวมถึงในประเทศไทย ส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เชื่อมโยงไปถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2549-2554) เป็นแผนที่กำหนดทิศทาง แนวทาง กลยุทธ์การพัฒนาประเทศภายใต้การนำคุณธรรมมาขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาบ้านเมืองในทุกขั้นตอน โดยการระบุไว้ในวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่า “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน คนไทยมี คุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุติธรรม ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม” นอกจากนี้มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2550 ได้ประกาศให้ พ.ศ. 2550 เป็นวาระแห่งชาติเรื่องการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคมทั้งในภาวะปกติและในภาวะวิกฤติซึ่งประกอบด้วย การณรงค์ จิตสำนึก การให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม การขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการด้านการเงินการคลัง การศึกษา และมาตรการเอื้อให้ประชาชน เอกชน ข้าราชการเข้าร่วมงานอาสาสมัคร อีกทั้งได้จัดตั้งศูนย์คุณธรรมเป็นหน่วยงานผลักดันจิตอาสาพร้อมกำหนดนโยบายในปี 2550-2552 โดยเน้นให้ภาคเอกชนมีบทบาทการทำงานจิตอาสา เช่น การพัฒนาคุณธรรมในชุมชนผ่านโครงการครอบครัวเข้มแข็ง ดำเนินงานโดยสถาบันรักลูก บริษัทรักลูกแฟมิลีกรุ๊ปจำกัด มีวัตถุประสงค์ค้นหาข้อสรุปมาเป็นชุดความรู้เผยแพร่สู่สังคม หลายคนมีคำถามกับสังคมว่าทำไมความวุ่นวายของสังคมจึงมากขึ้น เกิดการแข่งขันในทุกๆ ด้าน การทำลายสิ่งแวดล้อม การเอาเปรียบผู้ด้อยโอกาส การปล่อยมลพิษสู่สังคม การว่าร้ายเสียด่าง การแก่งแย่งชิงดี ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มาจากสาเหตุเบื้องต้นคล้ายๆ กันคือ ความเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจในส่วนตนเป็นหลัก ใช้หรือไม่ทำอย่างไรจะลดความเอาแต่ใจ เอาแต่ประโยชน์ส่วนตนลงบ้าง ตรงกันข้ามกับการเอาเข้ามาใส่ตัวก็คือ “การให้” แก่คนอื่นออกไป เมื่อคนต่างๆ เริ่มมองออกไปสู่ภายนอก มองเห็นผู้อื่นอย่างลึกซึ้งแท้จริงมากขึ้น เริ่มเข้าใจมุมมองของคนอื่น เขาต้องการอะไร เขาอยู่ในสภาพไหน เราช่วยอะไรได้บ้าง มองเห็นสังคม เห็นความเป็นไป เห็นแนวทางที่จะช่วยกันลดปัญหา เริ่มให้ เริ่มสละสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็น เวลา แรงงาน เงิน สิ่งของ อวัยวะหรือแม้กระทั่งสละความเป็นตัวเราของเรา ซึ่งเป็นหนทางการพัฒนาจิตใจแต่ละบุคคลได้อย่างเป็นรูปธรรม

บุคคลที่มีจิตอาสาย่อมเป็นที่รักใคร่ของบุคคลรอบข้างเพราะมองเห็นคุณค่าในคุณค่าที่มีอยู่ในบุคคลนั้น มากกว่ามูลค่าของทรัพย์สินใด ๆ ความสำคัญของจิตอาสาทำให้บุคคลมีความคิดขั้นสูงช่วยยกระดับจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาเพราะจิตอาสามุ่งเน้นการให้มากกว่าการรับทำให้ได้พบความสุขที่เกิดจากการให้ ซึ่งเป็นความสุขที่มีคุณค่ากว่าความสุขที่เกิดจากการได้รับ นอกจากนี้การมีจิตอาสายังเป็นการผูกมิตรแท้ได้อย่างยั่งยืน ทำให้สังคมเกิดการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันดูแลรักษาสิ่งของสาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทำให้สังคมน่าอยู่และเป็นสังคมคุณภาพที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้ พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่าการมองเห็นผู้อื่น มองเห็นสังคมนี้เองที่เรียกกันว่า “จิตอาสา” เป็นจิตใจที่เห็นผู้อื่นด้วย ไม่เพียงแต่ตัวเอง ซึ่งอาจจะยื่นมือออกไปทำอะไรให้บ้าง เสียสละอะไรได้บ้าง ช่วยเหลืออะไรได้บ้าง แบบเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่ไม่ใช่ผู้เหนือกว่า ความมีน้ำใจแก่กันและกันไม่มุ่งดูตาแบบที่เรื่องอะไรจะเกิดขึ้นไม่เกี่ยวกับฉันฉันไม่สนใจ สามารถแสดง

ออกมาได้ในหลายรูปแบบ ทั้งการให้รูปแบบต่างๆ ตลอดจนการอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคมการมีจิตอาสาสามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้บุคคลเกิดจิตอาสาที่มีสำนึกด้านสาธารณะด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตน ทั้งยังอาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่าและทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปัน โอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาเรื่องการเอารัดเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ จะลดลง รวมถึงพฤติกรรมความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์พวกพ้องความไร้น้ำใจก็จะลดน้อยลงจนนำมาสู่สังคม ประเทศชาติที่พัฒนาดีขึ้น ส่งผลทำให้บุคคลที่มีจิตอาสานั้นมีความสุขในชีวิต

ความมีจิตอาสา ด้วยการมีน้ำใจและการเสียสละจะทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกัน และกันคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องขับเคลื่อนทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกฝังและส่งเสริมให้กับเด็กวัยเรียน รวมทั้งวัยเยาวชนของทุกสังคมเพราะจิตอาสา ความมีน้ำใจและการเสียสละเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างหนึ่งที่จะต้องปลูกฝัง อย่างต่อเนื่อง ดังสุภาษิตที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่ายไม้แก่ดัดยาก”

ความหมายของจิตอาสา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของ “จิต อาสา” ดังนี้

- 1) “ จิต ” เป็นคำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก
- 2) “ อาสา ” เป็นคำกริยา หมายถึง เสนอตัวเข้ารับทำ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่าจิตอาสา คือการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อ ประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิด เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ปัจจุบันได้มีวาระแห่งชาติการให้และอาสาช่วยเหลือสังคมแล้ว เป็นการร่วมมือกันรณรงค์ส่งเสริม “จิตอาสา” ให้เกิดขึ้นในประเทศไทย เป็นการปลุกน้ำใจคนไทยให้ลงมามีส่วนร่วมอีกครั้งหนึ่ง มาช่วยกันดูแลสังคมไทยร่วมกัน ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ รอบตัว อย่างน้อย มองออกมานอกกรอบของเรื่องตัวเอง ออกมาดูคนอื่น เห็นใจ เข้าใจคนอื่นกันมากขึ้น ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดี ทำดีให้เป็นรูปธรรมกันมากขึ้นในสังคมไทย มิใช่เพียงแต่วิจารณ์ต่อว่าใครหรือคนกลุ่มใดที่ควรรับผิดชอบ แต่ออกมารับผิดชอบและมีส่วนร่วมด้วยกัน

ดังนั้น “ จิตอาสา ” จึงหมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจ สมครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตาย เมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเห็นหน้าตาเปลี่ยนแปลงเป็นรอยยิ้มเป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเยือกเย็น และพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลด “อึดตา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้

การอธิบายปรากฏการณ์ในมุมมองของแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory)

การที่จะฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนที่มีความเสียสละ มีน้ำใจ และรักในการให้นั้น มุสลิมทุกคนต้องมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่าอัลลอฮ์คือผู้ประทานให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่มนุษย์ ทริพย์สินที่เราได้มาจากการประทานของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น ดังนั้นเราจะต้องเป็นผู้หยิบบินให้แกผู้อื่นด้วยการเป็นผู้ให้และพึงสำนึกอยู่เสมอว่าในทริพย์สินมีสิทธิของผู้อื่นอยู่ด้วยเช่นกัน ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ใน ซูเราะฮ์ อัล-อิสรอ์ อายะห์ที่ 20 ว่า

كُلَّا نُمِدُّ هُوْلَاءِ وَهٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مَحْظُوْرًا

ความว่า “ทั้งหมด เราช่วยเขาเหล่านี้และเขาเหล่านั้น จากการประทานให้ของพระเจ้าของเจ้า และการประทานให้ของพระเจ้าของเจ้านั้นมิถูกห้าม(แก่ผู้ใด)” รวมถึงในซูเราะห์ อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะห์ที่ ๒๗๒ - ๒๗๔ ดังนี้

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا تُنْفِسْكُمْ
وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

หาใช่เป็นหน้าที่ของเจ้าไม่ ซึ่งการแนะนำพวกเขา (ให้เกิดความศรัทธา) แต่ทว่าอัลลอฮ์ต่างหากที่ จะแนะนำใครก็ได้ที่พระองค์ทรงประสงค์ (ให้เขาศรัทธา) สิ่งใดใด ๆ ที่พวกเจ้าบริจาคไปก็ย่อมแก่ตัวของพวกเจ้าเอง และพวกเจ้าจะไม่บริจาคสิ่งใด นอกจากเพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์เท่านั้น และสิ่งใดใด ๆ ที่พวกเจ้า บริจาคไป มันก็จะถูกตอบแทนโดยครบถ้วนแก่พวกเจ้าและพวกเจ้าจะไม่ถูกอยุติธรรม

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ
أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
عَلِيمٌ

(คือให้บริจาคตาน) แก่บรรดาผู้ที่ยากจนที่ถูกจำกัดตัวให้อยู่ในทางของอัลลอฮ์ โดยที่พวกเขา สามารถจะเดินทางไปในดินแดนอื่นๆ ได้(เพื่อประกอบอาชีพ) ผู้ที่ไม่รู้คิดว่าพวกเขาเป็นผู้มั่งมี อันเนื่องจากความสงบ เสถียรเจียมตัว โดยที่เจ้าจะรู้จักเขาได้ด้วยเครื่องหมายของพวกเขา พวกเขาจะไม่ขอจากผู้คนในสภาพเข้าขี และสิ่งใดใด ๆ ที่พวกเจ้าบริจาคไปนั้น แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรู้ดีในสิ่งนั้น

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

บรรดาผู้ที่บริจาคตริพย์ของพวกเขาทั้งในเวลากลางคืน และกลางวัน ทั้งโดยปกปิด และเปิดเผยนั้น พวกเขาจะได้รับรางวัลของพวกเขา ณ พระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา และไม่มี ความกลัวอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น แก่พวกเขา และทั้งพวกเขาจะไม่เสียใจ และในซูเราะห์สะบะฮ์ อายะฮ์ ๓๙ อัลลอฮ์ ได้ตรัสว่า

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

จงกล่าวเถิด “แท้จริงพระเจ้าของฉันทรงแผ่ปัจจัยยังชีพแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ จากปวงบ่าว ของพระองค์ และทรงให้คับแคบแก่เขา และอันใดที่พวกเจ้าบริจาคจากสิ่งใดก็ดีพระองค์จะทรงทดแทนมัน และพระองค์นั้นทรงเป็นผู้ดีเลิศแห่งบรรดาผู้ประทานปัจจัยยังชีพ

นอกจากนั้นแล้วมุสลิมควรต้องยึดตามผู้เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องความเสียสละคือท่านนบี มุฮัมมัด(ศ็อลฯ) ตามการรายงานของท่านหญิงอาอิชะฮว่า ท่านนบีเคยไม่อิ่มท้องนานถึงสามวันติดต่อกัน หากเรา ต้องการเราก็อิ่มได้ แต่เป็นเพราะท่านนั้นยอมเสียสละให้ผู้อื่นก่อน (บันทึกโดยมุสลิม) และมีรายงานจากท่านสะฮุณ ว่าท่านนบีได้รับผ้าคลุมเป็นของขวัญจากผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งท่านจำเป็นต้องใช้ผ้าคลุมนั้นมาก แต่ก็ได้มีเศาะฮาบะฮฺคนหนึ่งเห็นแล้วอยากได้จึงขอจากท่าน ท่านนบีก็ยินยอมมอบให้แก่เขา จนทำให้เศาะฮาบะฮฺท่านอื่นๆ มาตาคัน เศาะฮาบะฮฺ คนดังกล่าวที่รู้ว่าท่านนบีจำเป็นต้องใช้มันและท่านนบีก็ไม่เคยปฏิเสธคำร้องขอจากใครอีกด้วย เศาะฮาบะฮฺคน

ดังกล่าวก็ตอบว่า “ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮ์ว่า ฉันไม่ได้ขอผ้าคลุมนั้นเพื่อมาสวมใส่ แต่ฉันขอมาเพื่อเป็นผ้าห่อศพสำหรับฉัน แล้วท่านสะฮุลน (ผู้รายงานหะดีษนี้) ก็บอกว่า ผ้าคลุมผืนนั้นก็ถูกนำไปใช้เป็นผ้าห่อศพของเขาจริง ๆ” (บันทึกโดยอัลบุคอรีย์ ๑๑๙๘) นอกจากนั้นแล้วแบบอย่างของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ที่ได้เสียสละทรัพย์สิน เงินทอง เพื่อส่วนรวม ก็เป็นสิ่งที่มุสลิมพึงปฏิบัติตามเช่นกัน ดังเหตุการณ์ก่อนเดินทางไปยังเมืองตะบูกเพื่อทำสงคราม ท่านนบิได้เรียกร้องให้บรรดาเศาะฮาบะฮ์บริจาคทรัพย์สิน ท่านอุมร์จึงได้มาหาท่านนบิพร้อมกับทรัพย์สินอันมากมาย ท่านนบิจึงถามเขาว่า “แล้วท่านเหลืออะไรไว้แก่ครอบครัวของท่าน” เขาตอบว่า “ฉันเหลือครึ่งหนึ่งจากทรัพย์สินของฉันแก่พวกเขา” และจากนั้นท่านอับูบกรก็ได้มาหาท่านนบิพร้อมกับทรัพย์สินของเขาทั้งหมด ท่านนบิจึงถามเขาว่า “แล้วท่านเหลืออะไรไว้แก่ครอบครัวของท่าน” เขาตอบว่า “ฉันเหลืออัลลอฮ์และรอซูลแก่พวกเขา” คำสอนของศาสนาอิสลามทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และตัวอย่างจากบรรดาเศาะฮาบะฮ์ในเรื่องของความเสียสละและความมีน้ำใจนั้น สามารถนำไปใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งพวกเราทุกคนต่างก็ทราบกันดีว่า ความเสียสละนั้นสามารถที่จะกระทำได้ในหลาย ๆ รูปแบบแล้วแต่ความสามารถของแต่ละบุคคล เช่น ความเสียสละทางด้านทรัพย์สิน เงินทอง ความเสียสละทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ความเสียสละทางด้านความรู้และเวลา หรือความเสียสละทางด้านร่างกายและใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คิดว่าสามารถกระทำได้ไม่ยากนัก หากเรามาช่วยกันรณรงค์ให้สังคมมุสลิมของเรามีความตระหนักในความมีจิตอาสา ให้มีความรู้สึกรักว่าอยากได้ผลบุญ และการตอบแทนที่ดี อันมากมายมหาศาลที่จะตามมา มีความเสียสละและความมีน้ำใจ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข หลังจากที่มีน้ำใจ มีการเสียสละให้แก่ผู้อื่น นอกจากนั้นแล้วหลักการอิสลามสอนให้มุสลิมมีความตั้งใจที่จะกระทำความดีอิสลามเปิดโอกาสให้ผู้ตั้งใจที่จะกระทำความดี เพราะการตั้งใจที่บริสุทธิ์ย่อมประเสริฐกว่าการกระทำที่มีสิ่งไม่ดีแอบแฝงอยู่ ดังปรากฏในหะดีษที่ ท่านนบิมุฮัมมัด(ศ็อลา)กล่าวไว้ความว่า โลกใบนี้มีไว้เพื่อคน ๔ ประเภทได้แก่

1. บ่าวที่อัลลอฮ์ทรงประทานทรัพย์สินสมบัติและความรู้ให้แก่เขา เขาเกรงกลัวอัลลอฮ์ และกระซิบสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเพื่อนมนุษย์และเขารับรู้สิทธิของอัลลอฮ์ ที่พึงให้ บุคคลผู้นี้คือบุคคลที่ประเสริฐสุด
2. บ่าวที่อัลลอฮ์ทรงประทานความรู้แต่ไม่ประทานทรัพย์สินสมบัติให้แก่เขา เขาจึงตั้งใจอย่างบริสุทธิ์และกล่าวว่า “หากฉันมีทรัพย์สินสมบัติแล้ว ฉันจะกระทำเหมือนกับคนๆ นั้น เขาจึงตั้งใจที่จะกระทำความดีตลอดเวลา ดังนั้นเขาทั้งสองคนได้รับผลบุญอย่างเท่าเทียมกัน”
3. บ่าวที่อัลลอฮ์ ทรงประทานทรัพย์สินสมบัติแต่ไม่ประทานความรู้ เขาจึงทำลายทรัพย์สินสมบัติของเขาโดยปราศจากความรู้ ไม่เกรงกลัวอัลลอฮ์ ไม่กระซิบสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเพื่อนมนุษย์และไม่รับรู้สิทธิของอัลลอฮ์ ที่พึงให้ บุคคลผู้นี้คือบุคคลที่ชั่วช้าที่สุด
4. บ่าวที่อัลลอฮ์ไม่ประทานทั้งทรัพย์สินสมบัติและความรู้ แต่เขากล่าวว่า “หากฉันมีทรัพย์สินสมบัติฉันจะกระทำเยี่ยงคนๆ นั้น เขาจึงตั้งใจที่จะกระทำความดีอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเขาทั้งสองคนจะได้รับบำเหน็จอย่างเท่าเทียมกัน”

ท่านหญิงอาอิชะฮ์เล่าเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำ ความดี ย่อมได้รับผลบุญอย่างเท่าเทียมกัน ว่า ดังที่ท่านนบิมุฮัมมัด(ศ็อลา) กล่าวว่า “หากหญิงคนหนึ่งบริจาคอาหารที่มีประโยชน์ที่มีอยู่ในบ้านของนางนางจะได้รับผลบุญจากการที่นางบริจาคไว้ สามีนางก็จะได้รับผลบุญเนื่องจากเขาเป็นผู้แสวงหา และคนใช้ในบ้านก็จะได้รับผลบุญเช่นเดียวกัน(เนื่องจากมีส่วนร่วมในการทำ ความดี) ทั้ง 3 คนจะได้รับผลบุญอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการลดหย่อนแต่อย่างใด” เช่นเดียวกันกับผู้ทำงานในองค์กรสาธารณกุศลต่างๆ ถึงแม้เขาจะทำงานโดยรับเงินเดือนประจำหรือค่าตอบแทนอื่นๆ หากเขามีความตั้งใจที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์แล้ว เขาจะได้รับผลบุญเช่นเดียวกันกับผู้บริจาคทุกประการ

สังคมมุสลิมกับจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม

สังคมมุสลิมเป็นสังคมที่คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ในรอบปี ภาพของความสมัครสมานร่วมมือร่วมใจของพี่น้องมุสลิมประชาชนชาวไทยมีให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีการจัดงานประจำปีของมัสยิดหรือโรงเรียนสอนศาสนา เป็นการทำความดีด้วยมุ่งหวังผลตอบแทนความดีจากอัลลอฮ์ ทำความ ดีด้วยหัวใจที่ได้ร่วมกิจกรรมการออกร้านค้าโดยมอบเงินทุนทั้งกำไรให้กับการจัดงาน พี่น้องมุสลิมในชุมชนและจากสถานที่ต่างๆทั้งใกล้ไกลเดินทางมาร่วมการจัดงานเพื่อร่วมบริจาคและใช้จ่ายใช้สอย ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมจิตอาสา กล่าวคือ จิต หมายถึง จิตใจหรือความรู้สึกนึกคิด ส่วน อาสา นั้น หมายถึงการทำความดีด้วยความสมัครใจโดยไม่มีผู้ใดบังคับ พฤติกรรมจิตอาสา จึงหมายถึง การกระทำ สิ่งใดก็ตามที่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสมัครใจโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกายหรือสิ่งของเงินทอง การเห็นประโยชน์ ส่วนรวมสำคัญ จำเป็นมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยสามารถสรุปพฤติกรรมของผู้มีจิตอาสา ดังนี้

1. มีจิตใจเมตตาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เข้าช่วยเหลือหรือ อำนวยความสะดวกเท่าที่ตนเองสามารถทำได้ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน หรือกระทั่งการให้ความรู้คำแนะนำแล้ว แต่เป็นการช่วยเหลืออย่างจิตอาสาทั้งสิ้น

2. มีจิตใจเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เสียสละเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

3. มีจิตใจมุ่งมั่นเพื่อพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น มีพฤติกรรมที่ใฝ่หาความรู้และ เพียรพยายามที่จะแก้ไข ปัญหาของส่วนรวม โดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย กฎหมาย และศีลธรรมอันดีงาม

4. มีจิตสาธารณะ มีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมอยู่เสมอ รวมถึงการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือสังคม ช่วยเป็นหูเป็นตาดูแลรักษาสมบัติที่เป็นของส่วนรวมเท่าที่ตนทำได้เคารพ สิทธิหน้าที่ของ ตนเองและผู้อื่น

ภาพของพี่น้องมุสลิมที่เป็นจิตอาสาในการออกร้านค้าอาหารเป็นภาพที่พบเห็นในทุกงานการกุศลเพื่อหารายได้ให้กับองค์กรทางศาสนาโดยเฉพาะมอบให้กับมัสยิดหรือโรงเรียนสอนศาสนา อย่างต่อเนื่องจนเป็นกิจกรรมประจำปี เป็นภาพแห่งความสุข ความสมานสามัคคีของสังคมมุสลิมตามท้องถิ่นต่างๆในประเทศไทย ชี้ให้เห็นพลัง ความสามัคคีมีน้ำใจในสังคมมุสลิมไทย ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพี่น้องมุสลิมในชุมชนในการเป็นจิตอาสาออกร้านค้า หารายได้ให้กับมัสยิดหรือโรงเรียนสอนศาสนาเป็นประโยชน์ทั้งการพัฒนาชุมชน บทบาทในการช่วยเหลือและร่วมกันกระทำความดีมีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันด้วยความ สมัครใจ เป็นพลังของคนในชุมชนหรือสังคมที่ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมเพื่อสมาชิกของสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สภาพของสังคมมุสลิมมีความเป็นพหุวัฒนธรรมมากขึ้น พี่น้องมุสลิมบางครอบครัวอาจจะอาศัยอยู่ในพื้นที่หรืออยู่ในชุมชนที่มีความต่างกันทางความเชื่อถือศรัทธาแต่บทบาทของความเป็นจิตอาสาที่ยังสามารถแสดงออกและช่วยเหลือกันในสังคมได้อย่างปกติในการร่วมเป็นจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคมหรือชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ หรืออาจจะร่วมเป็นจิตอาสาในกิจกรรมต่างๆ ของสังคม ซึ่งในการจัดกิจกรรมจิตอาสาอาจเกิดปัญหาและอุปสรรคไม่มากนักขึ้นอยู่กับบริบทของกิจกรรมนั้นๆ

หลักการของจิตอาสา ส่วนใหญ่หลักการทำงานอาสาสมัครนั้นมีรายละเอียดใกล้เคียงกับคุณสมบัติของบุคคลผู้นั้นที่มีอยู่ในตัวตนเองอยู่แล้ว เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นสามารถเป็นผู้ที่มีจิตอาสาได้ทันทีเนื่องจากผ่านการถูกหล่อหลอมหรือถูกขัดเกลามาตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ตลอดจนหลักการทำงานอาสาสมัคร เกือบทุกกิจกรรมมักมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปถึงหลักการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สังคม และประเทศ สามารถสรุปได้ว่า หลักการของจิตอาสา ได้แก่ หลักการที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งได้ผ่านการขัดเกลามาจากสถาบันสังคมมาแล้วจนกระทั่งเกิดเป็นพฤติกรรมที่สามารถอยู่อย่างผืนแน่นไปตลอดชีวิต จากนั้นจึงนำมาสู่แนวปฏิบัติของบุคคลผู้นั้นจนกลายเป็นหลักการทำงานเสริมสร้างศักยภาพของตนเอง แล้วนำไปต่อยอดสู่การพัฒนา และหลักการทำงานพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงในระดับปัจเจกบุคคล ระดับ ชุมชนท้องถิ่น ระดับสังคม ระดับประเทศ ความตั้งใจทำอะไรต่างๆ เพื่อสังคมอย่างแน่วแน่จะทำให้เกิดความเจริญขึ้น ได้แก่ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน/สังคม หรือการเสนอแนวคิดพัฒนาชุมชนสังคม ตลอดจนร่วม

พัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน สังคมอย่างสร้างสรรค์ การลงมือปฏิบัติทำโครงการจิตอาสาพัฒนา ชั้นแรกควรต้องมีการติดต่อกับทางหน่วยงานหรือองค์กรที่จะไปจัดกิจกรรมจิตอาสาทั้งนี้เพื่อความสะดวกและขออนุญาตในการทำกิจกรรมจากนั้นก็มีการประชุมวางแผนว่าจะทำอะไรก่อนหลังและเตรียมเครื่องมือในการทำกิจกรรมต่อมา ก็เป็นการลงมือทำกิจกรรมตามที่คณะทำงานวางแผนไว้ โครงการจิตอาสาเป็นกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้ลงมือทำมีความสามัคคีกันในกลุ่ม ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และอาจเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่คนรุ่นหลังให้ปฏิบัติและมีใจที่เป็นจิตอาสาต่อไป

กิจกรรมจิตอาสาที่เป็นการให้และการอาสา นั้น มิได้ก่อให้เกิดประโยชน์เฉพาะแต่กับสังคมส่วนรวมหรือผู้รับบริการเท่านั้น ผู้ให้หรือผู้อาสาเองก็มีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถและศักยภาพของตัวผู้ให้เองด้วย นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาคนด้วยจิตอาสา ก็เป็นที่ยอมรับว่ามีผลต่อการพัฒนาความคิดเชิงบวกอันจะเป็นแนวทางอย่างยั่งยืน เพื่อแก้ไขปัญหาในทางสร้างสรรค์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว การงาน ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมได้อย่างเข้าใจกัน และมีความสุขสันติทั้งช่วยลดความเหลื่อมล้ำแตกต่างในเรื่องชนชั้นในสังคมให้น้อยลงกระทั่งมีความเสมอภาคเป็นธรรมแก่สังคม ปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาเยาวชน เพราะการพัฒนาเยาวชนเปรียบเสมือนการสร้างครอบครัวเพื่อก้าวสู่การขยายตัวไปในกลุ่มใหญ่ของคนในสังคมโดยรวม การพัฒนาเยาวชนถือเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อสังคม การพัฒนาเยาวชนควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงจากการ เป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ควรเร่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง (Udom Journal of MCU Peace Studies Vol.7 Supplement Issue S71 et al., 2016) การดำเนินงานเกี่ยวกับการบ่มเพาะคนให้รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือสังคมจิตอาสา ผู้ที่ได้รับการบ่มเพาะจะได้เรียนรู้ชีวิตเพราะกำลังสร้างความสุขต่อตนเอง ที่สำคัญหากสามารถสร้างคนที่รู้จักให้เผื่อแผ่ ช่วยเหลือ สังคม จะทำให้สังคมดีขึ้น (Phra Paisal Visalo, 2012) วิธีการที่ใช้ปลูกฝังจิตอาสา มีอยู่หลายหลาย วิธีการ ที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา โดยมีพื้นฐานของกระบวนการทางปัญญาที่มีผลต่อพฤติกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถนำไปใช้พัฒนาบุคคล การสร้างเสริมจิตอาสาให้มีความสำคัญ ใน ๓ มิติ ประกอบด้วยมิติพฤติกรรม คือ การกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจ คือ ความภาคภูมิใจ ในสิ่งที่ถูกต้อง และมิติทางปัญญา คือ ความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ทำ (Sutthiratt, 2012)

ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมงานจิตอาสา มีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับตัวเยาวชนด้วยการลงมือกระทำและปฏิบัติ เกิดเป็นประสบการณ์ทักษะชีวิตใหม่ๆ ในสังคมสิ่งแวดล้อมภายนอกที่แตกต่างนอกเหนือจากห้องเรียน สถานศึกษา ครอบครัวที่ใช้ชีวิตตามความคุ้นชิน กระบวนการนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนตนของเยาวชน ในด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรมบนพื้นฐานของการให้การช่วยเหลือและการแบ่งปันเสียสละ อันเป็นหลักการของการทำงานจิตอาสา ความมีจิตอาสาจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อสังคมเพราะสภาพการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง มนุษย์ทุกคนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวเพื่อความอยู่รอดกับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ อย่างเหมาะสม รวมทั้งการดำเนินชีวิตการทำงานต้องมีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์จึงเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่

ระดับบุคคล ได้แก่

1. พ่อแม่ ควรทำหน้าที่ปลูกฝังความมีจิตอาสาด้วยการเป็นแบบอย่างนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม ช่วยทำให้สังคมและบ้านเมืองมีความสุขและเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
2. ครูอาจารย์ ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนนักศึกษาปฏิบัติตนเป็นคนดีมีจิตอาสา รู้จักการให้ การเสียสละ มีน้ำใจแบ่งปันผู้อื่นไม่เห็นแก่ประโยชน์ตน เพื่อให้ เด็กและเยาวชนเป็นคนดีของสังคมต่อไป
3. ผู้นำศาสนา เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอนเผยแผ่ หลักธรรมคำสอนของศาสนาทุกศาสนา ที่มีจุดมุ่งหมายให้ทุกคนเป็นคนดีของสังคม เมื่อสังคมมีแต่คนดีบ้านเมืองก็สงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป

4. ขนชั้นนำ บุคคลสาธารณะ ได้แก่ บุคคลที่สังคมให้การยอมรับนับถือ มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ บุคคลกลุ่มนี้ควรมีบทบาทสำคัญในการช่วยประชาสัมพันธ์หรือกระทำความดีเป็นตัวอย่างด้านจิตอาสาความเสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นที่ดี เช่น คารานักแสดง นักร้องที่มีชื่อเสียงควรออกมาช่วยกันรณรงค์ การระดมทุนเสียสละบริจาค หรือมีจิตอาสาในกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัย ฯลฯ อันเป็นการแสดงถึงการมีจิตที่เป็นกุศลและอาสาช่วยเหลือสังคม

ระดับชุมชนท้องถิ่น

ผู้นำชุมชนทุกคน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี ฯลฯ บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝัง ส่งเสริมให้สมาชิกในท้องถิ่นทุกคนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีค่านิยมจิตอาสา จิตสาธารณะที่พึงประสงค์ จัดหาทุนสนับสนุนให้แก่เด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่ดี

ระดับองค์กรและประเทศชาติ

1. องค์กรภาคเอกชน ควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและรณรงค์ ให้งานและบุคลากรในหน่วยงานและองค์กรทุกคนเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมจิตอาสาเพื่อเป็นตัวอย่างแก่บุคคลอื่น ๆ ต่อไป มีการให้รางวัลและเกียรติบัตรยกย่องแก่ผู้กระทำ

2. องค์กรสื่อมวลชน ควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ นำเสนอข้อมูลประวัติของบุคคลที่กระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้สังคมได้รับรู้ในการทำคุณความดีนั้น ๆ เพื่อให้ผู้อื่นเกิดความตระหนักและภาพของการทำความดีมีทัศนคติที่ดีในการเป็นคนดีของสังคมในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนเมื่อเขาได้รับรู้และเห็น

3. องค์กรภาครัฐ จะต้องเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบายการสร้างบุคลากรที่เป็นจิตอาสาให้แก่สังคม เช่น จัดงบประมาณให้แก่องค์กร หน่วยงานภาครัฐนำไปจัดทำโครงการพัฒนาสังคมด้วยการปลูกจิตสำนึกโครงการจิตอาสาต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาสามารถทำได้ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเริ่มในวัยเด็กที่เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น เป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังคุณลักษณะจิตอาสาที่สามารถพัฒนาพร้อมกัน สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องนำองค์ความรู้ เชิงทฤษฎีมาปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน เริ่มจากตัวผู้สอนเองที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและค่อย ๆ ขยายไปสู่ การพัฒนาผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาไปให้ถึงระบบคิดของผู้เรียนมากกว่าการให้ทำกิจกรรมโดยปราศจากความคิด อย่างไรก็ตามการพัฒนาจิตอาสาสามารถ สอดแทรกได้ในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การช่วยเหลือเพื่อนที่ทำการบ้านไม่ได้ก็เป็นจิตอาสาชนิดหนึ่ง หรือการประหยัดน้ำ ค่าไฟฟ้า การจัดทำโครงการจิตอาสาที่ออกไปนอกโรงเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละชุมชน ท้องถิ่น แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสา มีดังนี้

1. การเป็นตัวอย่างที่ทางด้านจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้สอนแสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกมาอย่างสม่ำเสมอ แม้ไม่ต้องสอนโดยวาจา แต่เป็นการสอนโดยการกระทำ ผู้เรียนจะมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมนั้นด้วยการพัฒนาคุณลักษณะนี้จะเป็นการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการซึมซับ การสังเกต การเลียนแบบพฤติกรรม

2. การจัดการเรียนรู้ต้องผ่านกระบวนการการปฏิบัติโดยการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาตามความเหมาะสมด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำเป็นโครงการ เฉพาะกิจขึ้น แต่ควรบูรณาการไปในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ และที่สำคัญจะต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ผลการปฏิบัติต่อเพื่อนและผู้สอน ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนตนเองมุ่งให้เห็น ความคิดและความรู้ สึกของตนเองเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมทั้งการกำหนดแนวทางสำหรับพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีจิตอาสาต่อไป

3. การสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ จิตอาสาโดยทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วม ความเห็นอกเห็นใจ เอาใจผู้อื่นมาใส่ใจตนเองเพื่อรับรู้ความรู้สึก และตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมจิตอาสาอย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งภาษาพูดและภาษากาย

4. มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองของผู้เรียนทำให้เห็นว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้ไม่สำคัญว่าจะเรียนเก่งสอบได้คะแนนดีหรือไม่ การปรับเปลี่ยนความคิดและมุมมองดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

5. ผู้สอนต้องสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนว่าการมีจิตอาสาจะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือบุคคลรอบข้างด้วย มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา สิ่งใดที่เกินกำลังที่เราจะทำได้คนเดียวต้องรู้จักสร้างแนวร่วมหรือเครือข่ายมาช่วยให้สำเร็จ

แนวทางการวัดและประเมินจิตอาสา

แนวทางการประเมินจิตอาสาต้องใช้ในการประเมินตามสภาพจริงที่เป็นการประเมินพฤติกรรม การแสดงออกของผู้เรียน จากกระบวนการทำงานและจากผลงาน โดยใช้แหล่งข้อมูลและวิธีการอย่าง หลากหลาย และมีความสอดคล้องกับบริบทของการเรียนการสอน หลักการวัดและประเมินผลที่เสริมพลังตามสภาพจริงมี 4 ประการ ประกอบด้วย

1. ใช้ผู้ประเมินหลายๆ คน เช่น ผู้เรียน เพื่อน ผู้สอน ผู้เกี่ยวข้อง
2. ใช้วิธี / เครื่องมือวัดหลายๆ ชนิด เช่น การสังเกต การปฏิบัติ การทดสอบ การรายงานตนเอง
3. ประเมินหลายๆ ครั้งในแต่ละช่วงของการเรียนรู้ได้แก่ก่อนเรียน ระหว่างเรียน สิ้นสุดการเรียนรู้และติดตามผล

4. สะท้อนผลการประเมินสู่การพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผลจิตอาสาผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการสะท้อนผลการประเมินให้มาก เพราะหัวใจของการประเมินไม่ได้อยู่ที่การตัดสินว่าผู้เรียนคนใดมีจิตอาสาหรือไม่มีจิตอาสา หากแต่อยู่ที่การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ในผลการประเมินนั้นแล้วกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มี จิตอาสา โดยอาศัยกระบวนการสะท้อนผลการประเมินที่เป็นระบบจนทำให้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน

ดังนั้นการนำคำสอนของศาสนาอิสลามทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และตัวอย่างจากบรรดาเศาะหาบะฮ์ รวมถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตอาสาทั้ง 4 แนวทางข้างต้นจึงเป็นการปลูกฝังและส่งเสริมความมีจิตอาสาในบุคคลด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กนั่นเอง

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมจิตอาสา

กิจกรรมจิตอาสาจำนวนไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เช่นมีผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมจิตอาสาแล้ววันที่ดำเนินการจัดโครงการจริงไม่มา การมีบทบาทและมีส่วนร่วมในภาระงานของบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มีความชัดเจนในการปฏิบัติมากพอ การแบ่งงานการกระจายงานไม่ชัดเจน กิจกรรมจิตอาสายังไม่ส่งผลให้เกิดเครือข่ายจิตอาสาได้จริง ในการร่วมมือทำกิจกรรมจิตอาสาในครั้งต่อไป รวมทั้งขั้นตอนการสมัครเป็นจิตอาสาไม่มีวิธีการยุ่งยาก เช่นการกรอกข้อมูลรายละเอียดส่วนบุคคล หรือกิจกรรมจิตอาสานั้นยังขาดการทำสื่อประชาสัมพันธ์โครงการจิตอาสาทั้งก่อนและหลังการจัดโครงการ การเปลี่ยนแปลงการกำหนดวัน เวลาในการทำโครงการหรือกิจกรรม รวมถึงงบประมาณในการทำกิจกรรมไม่เพียงพอ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมกิจกรรมจิตอาสา

ในส่วนของแนวทางแก้ไขเมื่อจำนวนจิตอาสาไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมควรจะต้องประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดเป้าหมายหรือภารกิจตามจำนวนจิตอาสาที่มีอยู่ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไปได้ โดยการจัดให้มีการประชุมร่วมกันก่อนวันทำกิจกรรมโครงการเพื่อให้จิตอาสาทุกคนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในภาระงาน มีความชัดเจนในการปฏิบัติ มีการแบ่งงานการกระจายงานชัดเจน รวมถึงปรับกิจกรรมที่ทำให้เกิดเครือข่ายอาสา เช่น ปรับลดขั้นตอนการเขียนใบสมัคร เน้นการทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่งที่พอเหมาะ (ไม่น้อยกว่า 1 วัน) อาจจะส่งผลให้เกิดเครือข่ายได้มากกว่าจัดให้มีการทำสื่อแนะนำเสนอประชาสัมพันธ์โครงการทั้งก่อนและหลังการจัดโครงการกำหนดวันเวลาที่ชัดเจน โดยสมาชิกจิตอาสาส่วนมากสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ มีการกำหนดงบประมาณที่ชัดเจนรวมถึงการขอการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อช่วยให้กิจกรรมจิตอาสาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั่นเอง

บรรณานุกรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย (ม.ป.ป.) พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย

ฉบับจัดพิมพ์และแปลตามพระราชดำรัสของกษัตริย์พะฮัด บิน อับดุลอาซีซ คอติมูลัลฮารอมัย

แห่งราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย: ศูนย์กษัตริย์ พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน แห่งนครมาดีนะฮ์

Phra Paisal Visalo. (2012). Suggest Thai children have a volunteer spirit. Do not do it for

yourself. Retrieved July 16, 2018, from <https://www.thaihealth.or.th/.../16821-%22> .

Sutthirat, C.(2012). Teach children to have public minds. (5th edition).Bangkok :

Chulalongkorn University printing.

Udom, C. et al. (2016). Social key institutions and the linkage of youth development.

Phranakhon Rajabhat ResearchJournal, 11(2), 235-236.

<http://pws.npru.ac.th/pheerathano/data/files/pdf>

<http://pws.npru.ac.th/pheerathano/data/files>

https://sscthailand.org/uploads_ssc/research_201912091575876765748030.pdf

<https://www.islammore.com/view/972>

<https://www.islammore.com/view/1106>

https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20210815135742.pdf

<http://www.nitade.lpru.ac.th/2012/html/news9.html>

<http://www.tanjaoui.ma/quran/mobile/translate.php?sora=17&l=37>